

מושגים:

SA – (1921) צבא המפלגה – אנשים קשיי יום, שהוטל עליהם להיות מעין כנופיות אלימות. לעיתים ה-SA מתוך רצון "לשחרר קיטור" דחפו את המפלגה ליזום צעדים שונים ברחובות.

SS – (1929) מערכת שהיא מעין "צבאו של היטלר", מורכב מיוצאי יחידות עילית, מדענים וכו'. לאט לאט מערכת זו תפחה למערכת העיקרית במשטר הנאצי.

משברים כלכליים (1923, 1929) – משברים קשים שסחפו את גרמניה לאבטלה גבוהה ואי-יכולת לספק את צרכי האזרח. משברים אלה גם גרמו לאובדן האמון במערכת הדמוקרטית.

הגסטפו – (1933) המשטרה החשאית של המשטר הנאצי.

רייכסטאג – בית הנבחרים הגרמני.

קאנצלר – ראש הממשלה הגרמני. ממונה על-ידי הנשיא אולם צריך להקים קואליציה כדי שיוכל לשלוט.

עליית המשטר הנאצי לשלטון

המשבר הכלכלי של 1929 גרם לכך שקבוצות קיצוניות התגוששו ברחובות באלימות ובארסיות, ובראשן קבוצות נאציות כמו ה-SA. הציבור הגרמני הלך שולל אחרי הדמוגוגיה הנאצית בדבר הצורך ב"איש חזק שיעשה סדר", וב-1930 זכו הנאצים ב-18.3% מהקולות והפכו למפלגה השנייה בגודלה בפרלמנט. העובדה כי גם הקומוניסטים זכו בקולות רבים, גרם לזה ששתי הקבוצות האנטי-דמוקרטיות (מימין ומשמאל) השתלטו על פעילות הרייכסטאג ושיתקו את העבודה הפרלמנטרית התקינה.

בסוף 1930 הקואליציה התפרקה, והנשיא ניצל את סמכויות חירום שלו ומינה את ברנינג, מנהיג מפלגת המרכז הקתולית, לעמוד בראשות הממשלה כדי שיתמודד עם המשבר הכלכלי והפוליטי. עד שהתפטר ב-1932 הנהיג ברנינג מדיניות של צמצום הוצאות הממשלה, מה שגרם לעליה באבטלה. כשהתפטר ברנינג, מינה הנשיא את איש הימין פון-פאפן למשרת הקאנצלר. כוונתו של פון-פאפן היתה לשנות את החוקה וליצור משטר אוטוריטרי (סמכותני) בו מנהיג רב כוח שאינו כפוף לפרלמנט. בבחירות של יולי ושל נובמבר 1932 הופגנה אלימות רבה ברחובות, ובצילה פעמיים זכו הנאצים להיות המפלגה הגדולה בפרלמנט (230 צירים). בינואר 1933 הטיל הנשיא על היטלר להקים ממשלה, מתוך תקווה כי שנתפיו לקואליציה, מפלגות הימין, ימתנו אותו.

מהלכו הראשון של היטלר היה לפזר את הרייכסטאג ולהכריז על בחירות חדשות ב-5/3/1933, תוך תקווה שמפלגתו תזכה ברוב מוחלט והוא לא יזדקק לשותפות קואליציוניות. באמצעות צווי חירום נמנעו אסיפות פוליטיות, וטרור רב הופעל ברחובות. בליל ה-28/2, שבוע לפני הבחירות, נשרף בנין הרייכסטאג, הנאצים האשימו את הקומוניסטים במעשה, וניצלו את ההזדמנות כדי לאסור על פעילותם. במסגרת צווי החירום הוגבלו חירויות הפרט, ובין היתר נקבע עונש מוות על בגידה במולדת, תוך הבהרה כי הבעת דעה נגד היטלר תחשב כבגידה שכזו. בצל שלטון טרור זה נערכו הבחירות, כאשר המפלגה הקומוניסטית איננה משתתפת שכן הוצאה אל מחוץ לחוק ואנשיה נאסרו.

תחת אווירה זו זכו הנאצים ב-44% מהקולות. אחרי הבחירות הוחרפו הרדיפות הפוליטיות, והוקם דכאו, מחנה ריכוז בו נכלאו מתנגדי המשטר. ב-23/3/33 התקבל ברייכסטאג "חוק ההסמכה", שמאפשר לממשלה לחוקק חוקים ללא שיתוף בית הנבחרים, גם כאלה המנוגדים לחוקה. כן הוקם ה"גסטפו". ב-14/7/33 כבר חוקק חוק האוסר על קיומן של מפלגות פרט למפלגה הנאצית.

לאחר שעלה היטלר לשלטון, הוא החל לבנות את המדינה הנאצית באופן מדורג ומחושב. גורמים שונים בתוך ה-SA האמינו כי עתה יש לנצל את התקופה ולערוך הפיכה אלימה ובאמצעותה למגר את המשטר הישן ולהפעיל שלטון נאצי. היטלר, שהבין כי מהפכה אלימה תזיק לתפיסת המדינה כמדינה מתפקדת בידי השלטון הנאצי, ושהבין כי ניסיונו לאפשר "שחרור קיטור" לאנשי ה-SA לא צולח, החליט לחסל את ה-SA. ב-30/6/1934 חוסל ה-SA במה שנועד לימים כ"ליל הסכינים הארוכות", ותחתיו הושאר רק ה-SS הנאמן להיטלר.

המשטר הנאצי בראשית דרכו ופעלו נגד היהודים

ב-1/4/1933 עורכת המפלגה הנאצית (ולא המדינה) יום חרם נגד עסקים ובעלי מקצועות חופשיים יהודים. המפלגה ממנה ועד* פעולה שמופקדים הן על מימוש החרם והן על מניעת יציאתו משליטה. מטרת יום החרם להלחם בתעמולה יהודית הפועלת בחו"ל כנגד השלטון הגרמני, כאשר המפלגה מעבירה לציבור מסר לפיו אל להם לפרנס את היהודים המסוכנים לפרנסתם. בתדרוך ליום החרם נאמר מפורשות כי ישנו איסור חמור על אלימות.

יום החרם מילא מבחינת המפלגה כמה מטרות: (א) פתרון בעיות פנים מפלגתיות כגון צורך ב"שחרור לחץ" של ה-SA. (ב) יצירת שיתוף פעולה של האוכלוסיה עם המפלגה. (ג) העברת מסר בין-לאומי. (ד) יצירת רגש סולדריות של המפלגה עם הפועלים. (ה) בדיקת שיתוף הפעולה של הציבור עם מהלכים אנטי-יהודים.

יוזכר, ה-SA עדיין היה קיים בשלב זה, ולחץ ליצור אירועים קיצוניים ואלימים נגד היהודים. היטלר ונבלס, מראשי המפלגה הנאצית, היו בעלי ראייה רחבה יותר, והבינו כי הפעלת אמצעים קיצוניים בנקודת הזמן ההיא תפגע במאמץ הכולל הן בהיבט הכלכלי והן בהיבט של אהדת הרחוב (הציבור הגרמני סלד מאלימות "לא מסודרת" ברחובות).

*** בשיעור הבא נראה את הצעדים האנטי-יהודים שעורך המשטר עם התבססותו ***